

เทศน์เช้า วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๐

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เพราะพวกเรานี้มันรุ่นใหม่ นะ คนสมัยใหม่ต้องเป็นวิทยาศาสตร์ พวกเราเชื่อวิทยาศาสตร์กันนะ เชื่อวิทยาศาสตร์ เรื่องวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของโลก เรื่องของโลกคือเรื่องการพิสูจน์จับต้องได้ การจับต้องได้กลับเป็นของไม่จริง กลายเป็นของไม่จริงเลยเพราะอะไร?

เพราะมันแปรสภาพ มันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แล้วเราก็พยายามจะดึงไว้เพราะอะไร เพราะมันเข้ากับกิเลสได้ มันเข้ากับกิเลสเพราะว่ากิเลสมันต้องการความจริงใจ ต้องการสิ่งที่เป็นสมบัติของเรา แล้วสิ่งที่จับต้องได้ก็ว่าจะเป็นอย่างเราๆ มันเข้ากับกิเลส กิเลสก็ว่าเป็นของเรา ก็เลยพิสูจน์กัน ก็เลยเคลิบเคลิ้มกันไป

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า “สรรพสิ่งในโลกนี้เป็นอนิจจัง แม้แต่ร่างกายของเรา เราเกิดมาอาศัยชั่วคราว” เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าจริงตามสมมุติ แต่เราก็ไปว่าคำว่าสมมุติคือไม่มี

คำว่าสมมุติมันมีนะ มันมีชั่วคราว เราเกิดมาในชีวิตนี้ชั่วคราวหมดเลย ชั่วคราวขึ้นมา แล้วเกิดมานี้ชั่วคราวแล้วเกิดมาให้โอกาสใจ ให้โอกาสว่าเราจะได้หยิบฉวยอะไรไป หยิบฉวยนะ สิ่งที่เราสละไว้ในโลกนี้ สมบัติ เห็นไหม เรารักษานาคนไหน มันเรื่องของโลกๆ หมดเลย แต่เวลาหยิบฉวยไป ใครหยิบฉวยไป คือใจมันหยิบฉวยไปใจ

ความที่เราประสบพบเห็น คูสิ เรามีอะไรภาพประทับใจ มันจะติดใจเราตลอดไป เห็นไหม ภาพประทับใจ สิ่งที่ยังใจ สิ่งที่ยังใจเรา มันอยู่กับใจตลอดไป ใจอย่างนี้ที่ว่าสรรพสิ่งที่เราออกไปนี้เป็นวัตถุ วัตถุเก็บไว้มันจะเสียหายนะ แต่ถ้าสละออกไปเป็นทิพย์ เป็นทิพย์เพราะอะไร เพราะมันเป็นความประทับใจ เพราะใจมันสละออกไปนะ ใจสละสิ่งนี้ออกไป

คูตี คูโกดั่งสินค้ำเขา โกดั่งสินค้ำเขาเก็บเป็นโกดั่งๆ เลย โกดั่งสินค้ำนั้นมันเป็นบุญกุศลที่ไหนล่ะ มันเป็นเรื่องของเขาใช่ไหม แต่คนที่ไปซื้อไปจับจ่ายใช้สอยมา แล้วเอาสิ่งนั้นมา แล้วจับจ่ายใช้สอยเอามาจากไหนล่ะ ก็เอามาจากน้ำพักน้ำแรงของเราไง น้ำพักน้ำแรงนะ เราหาอยู่หากินมาเพื่อจะดำรงชีวิตของเรา เห็นไหม แล้วก็รักษัสงวน สิ่งที่รักษัสงวน มันเป็นเข้ากับกิเลส เข้ากับสิ่งที่เป็นวิทยาศาสตร์ที่ว่าเป็นของเราๆ สรรพสิ่งนี้เป็นของเรา วิทยาศาสตร์นี้เป็นของเรา พิสูจน์แล้วว่าเป็นของเรา

มันไม่ใช่ของเราเลย เพราะมันสมมุติทั้งนั้น สมมุติคือชั่วคราว เขาไม่พลัดพรากจากเรา เราก็ต้องพลัดพรากจากเขา โลกนี้เป็นโลกการพลัดพราก แต่เราเกิดมาเพื่อบุญกุศลพาเกิด เกิดมาเพื่อมีโอกาส ทุกคนมีโอกาสเข้ามาทำคุณงามความดีกับเรา เห็นไหม ถ้าทำคุณงามความดีกับเรา เวลาตายไปแล้วมันจะเข้าใจหมดคนะ

ถ้าเราไม่เคยเห็นสิ่งใด เราไม่เข้าใจสิ่งใดๆ เลย อย่างเช่นในบ้านเรือนของใคร ถ้าไม่ใช่บ้านเรือนของเรา เราจะไม่รู้เลยว่าห้องหับหรือสิ่งที่เขาเก็บข้าวของเงินทองไว้ที่ไหน แต่ถ้าเป็นบ้านเรือนของเรา เราเป็นคนเก็บเอง เราเป็นคนดูแลเอง เราเป็นคนรักษาเอง แล้วสิ่งที่เป็นคุณค่าของเรา เราก็เก็บซ่อนของเราไว้เอง เห็นไหม เก็บซ่อนไว้เอง

นี่ก็เหมือนกัน บ้านเรือนของเราเอง ก็คือใจของเราเองอยู่ในร่างกายของเราเอง บ้านเรือนของเราคือร่างกายของเรา แล้วสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในหัวใจเรา สิ่งที่มีหมอบอยู่ในใจเรา เราเป็นคนกลบซ่อนเร้นเอง เห็นไหม ขนาดเก็บเอง ซ่อนเร้นเองนะ แล้วเราก็เก็บของเราไว้ เราว่าเรายังลืมเลย พอเราลืมนะ จำไม่ได้เนอะ จำไม่ได้ต้องแสวงหา ต้องค้นหา

ไอนี้ก็เหมือนกัน ความจำของเรา สัญญาอารมณ์ที่เราจำ สัญญาคือความจำข้อมูลที่เราศึกษาแล้วเราจำไว้ในความจำเรา เห็นไหม สิ่งนี้มันเป็นสัญญา แล้วเวลามันย่อยสลายไปเป็น อวิชชา ปัจจยา สงขารา สงขาร ปัจจยา วิญญาณั สัญญาอันละเอียด เห็นไหม จิตปฏิสนธิ จิตเวลาจิตที่ตายไป ปฏิสนธิจิตกับความรูสึกอันนี้ สัญญาข้อมูลนี้มันคนละส่วนกัน เพราะมันเป็นหยาบกับละเอียดไง

สิ่งที่เป็นหยาบๆ เวลาย่อยละเอียดไปอยู่ในเนื้อของจิต ถ้าเนื้อของจิต แต่เวลาเป็นมนุษย์ปัจจุบันนี้มันยังไม่ได้ย่อยไป มันอยู่ในสมองเรา เราจำได้ เห็นไหม เราจำได้ตั้งแต่เด็ก สิ่งนี้เราจำได้ ขนาดเราจำได้เรายังลืมได้ แต่เวลามันย่อยสลายไป มันอยู่ในจิตนี้ มันเป็นอำนาจวาสนาบารมี เห็นไหม คนเกิดมาถึงนิสัยไม่เหมือนกัน ความคิดความเห็นของคนจะไม่เหมือนกัน สิ่งที่ไม่เหมือนกัน อำนาจวาสนาบารมีจะไม่เหมือนกัน เวลาตายไป ไปเกิดเป็นเทวดา อินทร์ พรหมก็ไม่เหมือนกัน

เวลาเราเกิดนะ คนที่มีอำนาจวาสนาไปเกิดเป็นพระอินทร์ เห็นไหม ไปเกิดเป็นผู้ปกครอง ไปเกิดเป็นผู้ปกครองนะ เรานี้เราทำบุญกุศลไป เราก็ไปเกิดเป็นผู้อาศัย ไปเกิดอยู่ในการปกครองของเขา เห็นไหม เทวดาปกติ เทวดาเป็นพระอินทร์ เทวดาต่างๆ เห็นไหม ไม่เหมือนกัน แม้แต่เทวดาด้วยกันก็ไม่เหมือนกัน ไม่เหมือนกันเพราะอะไร เพราะอำนาจวาสนา แล้วว่าสิ่งนั้นไม่มีๆ ถ้าสิ่งนั้นไม่มีความรู้สึกละต้องไม่มี

เวลาว่าจิต ฝีมือไหม? ฝีมือไหม? ฝีมือแรกคือเรา คือความรู้สึก เพราะอะไร? เพราะจิตวิญญาณออกจากร่างก็เป็นผี ถ้าวิญญาณออกจากร่างเป็นผีก็เป็นเทพ สิ่งที่เป็นเทพเป็นอะไร ออกจากอะไรไป ความรู้สึกเรานี้สิ่งนี้เป็นวิญญาณ เห็นไหม สิ่งที่เป็นวิญญาณ ของนี้มีอยู่โดยดั้งเดิม ถึงว่าถึงพุทธกาลแล้ว พระอรหันต์จะไม่มี ต่างๆ จะไม่มี ถ้าไม่มี ความรู้สึกต้องไม่มีไปหมดเลย แล้วเวลาคนเกิดมา ๑๖ ล้านคน เดียวนี้ ๖๐ ล้านคนมันมาจากไหน เห็นไหม มันมาจากก็จิตหนึ่งเดียวเท่านั้นละ จิตนี้หนึ่งเดียวแต่ มันเวียนตายเวียนเกิด

คูติ คูอย่างเวลาสัตว์ ชีวิตของมัน อายุของมันขนาดนั้น เห็นไหม มันเวียนไปตลอดเวลา แต่ของเรา เราขืนอยู่ เห็นไหม เวลาที่ว่าปัจจุบันนี้ที่ว่าทางเศรษฐกิจ เห็นไหม บอกคนอายุยืนจะมีมาก เป็นภาระกับงบประมาณ เป็นภาระต่างๆ คนที่อายุยืนมันก็อยู่ที่ว่าคนที่อายุน้อยกว่า มันก็วนไป เห็นไหม นี่เป็นวนกันนะ แล้ววิญญาณมันมากกว่านี้อีก

วิญญาณ คูติ คูอย่างเป็นพรหมนี้เป็นหมื่นๆ ปี เห็นไหม แล้วเป็นเทวดาละ แล้วเป็นมนุษย์ละ แล้วสิ่งที่เป็นแมลงที่มันเกิดตายเกิดตายในจิตวิญญาณนี่ละ วิญญาณจะหมุนไปเป็นตามวาระนะ ทุกคนไม่

อยากหมุนไป ทุกคนไม่อยากเป็นไป ทุกคนเวลามีความสุข เราอยู่สุข อยากอยู่กับสุขตลอดไป แต่ทำไมมันอยู่กับเราชั่วคราวล่ะ แต่เวลาทุกข์มันไม่ต้องการปรารภเลย ทำไมมันต้องสัมผัสล่ะ

นี่มันเวียนไปเวียนเกิด ทุกข์ เห็นใหม่ ทุกข์นี้ควรกำหนด เกิดมานี้ทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์ตั้งอยู่ แล้วทุกข์ดับไป ทุกข์ดับไปมีแต่ความพอใจอันหนึ่ง แต่ถ้าไม่พอใจมันก็เป็นความทุกข์ แต่สิ่งที่มันประสบกับเราตลอดไปมันอยู่ที่อำนาจวาสนา อยู่ที่การกระทำ อยู่ที่ปัญญาของเรา อยู่ที่ความเห็นของเรา ความเห็นของเรา เราจะเอาอะไร ถ้าเราจะเอาวัตถุ ถ้ามันเป็นความถูกต้อง เป็นสัมมา เป็นความถูกต้อง ดีงามนะ อันนั้นมันเป็นอำนาจวาสนา

อำนาจวาสนาของคนไม่เหมือนกัน คุณูปการเกิดมาในครอบครัวหนึ่ง ในแต่ละครอบครัว ลูกหลานต่างๆ ก็ไม่เหมือนกัน คำว่าไม่เหมือนกันมันอยู่ที่ดวงจิตดวงนั้น ร่างกายเหมือนกัน ทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์แล้วเหมือนกัน ดีเอ็นเอเหมือนกัน กรรมพันธุ์เหมือนกัน ทุกอย่างเหมือนกัน พิสูจน์ได้หมดในทางการแพทย์ แต่พิสูจน์ไม่ได้ทางจิต เห็นใหม่ทางจิต ทำไมคนนี้เป็นอย่างนี้ ทำไมคนนั้นเป็นอย่างนั้น ทำไมคนนี้เป็นอย่างนั้น ทำไมมันเป็น.. ทำไม ทำไมล่ะ?

ทำไมก็เป็นทำของเขาไป เพราะมันเป็นความเห็นของเขา แล้วเราจะแก้ไขอย่างไรล่ะ?

เราแก้ไขนี้ ธรรมะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นธรรม เห็นใหม่ ธรรมและวินัยนี้เป็นกลาง “ศีล” ศีล ความดีของแต่ละคน ใครก็ว่าเป็นความดีๆ หมด ความดีเอาอะไรพิสูจน์ล่ะ? ความดีมันต้องไม่เบียดเบียนเขาสิ มันไม่เบียดเบียนเขา แล้วความดีอันละเอียดนั้นคือไม่เบียดเบียนตนก่อนด้วย ไม่เบียดเบียนเขาแต่เราไม่ทำอะไรเลย เราได้ประโยชน์ของเรามา ไม่เบียดเบียนเขาเราก็เป็นของเราหมด แต่ถ้าเป็นมักน้อยสันโดษนะ ไม่เบียดเบียนตน ไม่เป็นภาระตน เห็นใหม่

คุณิ สิ่งใดเป็นประโยชน์กับเรา ได้มาเป็นประโยชน์กับเรา เราก็สละเสียเพื่อเป็นประโยชน์กับสังคมด้วย ประโยชน์กับโลกด้วย ความเป็นประโยชน์มันก็เป็นประโยชน์ต่อไป เพราะประโยชน์อย่างนั้นเกิดขึ้น เห็นใหม่ สังคมก็ดีขึ้น เราอยู่ในสังคมนี้ สงบๆ ขึ้น เราว่าเราเอาตัวรอด เราเป็นคนดีหมด แล้วสังคมมีการขัดแย้งกัน แล้วเราจะอยู่สังคมนั้นได้อย่างไร?

นี่ก็เหมือนกัน ในการเสียดสีของเรา เห็นไหม ถ้าเราไม่เบียดเบียนตน เราเสียดสีให้เขา สังคม ก็ดีขึ้น ต่างๆ ก็ดีขึ้น ถ้าดีขึ้นมันดีขึ้นนะ แต่มันเป็นอำนาจวาสนา เป็นกรรม เป็นสภาวะกรรม คุณิ เวลา ลดค่าเงินบาท เห็นไหม เป็นทั้งประเทศเลย เป็นทั้งทวีปเลย เป็นทั้งศูนย์การค้าอันนั้นเลย ล่มสลายไป เป็นว่ามันดิ่งกันไปได้อย่างไร แล้วทำไมต้องมาประสบรวมกันล่ะ? ทำไมเป็นไปล่ะ?

คุณิ เวลานั้นขึ้น เวลาฝนตก เวลาอุทกภัยเกิดขึ้นมา ทำไมมันทุกข์ร้อนไปด้วยกันหมดล่ะ แล้ว เวลาคนมีความสุข เวลาคนเกิดขึ้นมา มันมีประสบการณ์อย่างไร นี่มันเป็นผลของ.. แต่ถ้าพูดเป็นผล ของวิทยาศาสตร์ โลกมันร้อน ไข่..โลกมันร้อน โลกร้อนเกิดจากใคร ก็เกิดจากมนุษย์ทำไง เกิดจาก ต่างๆ ที่ทำขึ้นมา

ความเป็นไปของเรา ถ้าเราไม่เริ่มต้นตั้งแต่การเสียดสี เริ่มต้นตั้งแต่ว่ามักน้อยสันโดษ เราก็จะ ถนอมรักษา มันเป็นไปไง โลกนี้เป็นไปอย่างนี้ อจินไตยเป็นอย่างนี้ โลกนี้เป็นอจินไตยนะ จะมีอย่างนี้ ตลอดไป แล้วมันจะแปรสภาพไปอย่างนี้ จนกว่าโลกนี้จะแปรสภาพกลับคืนพื้นตัวใหม่อีกรอบหนึ่ง พระศรีอริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้ข้างหน้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในภัทร์ภพนี้มี ๕ องค์ เห็น ใหม

แล้วเราก็เวียนไปเจอสภาวะแบบนี้ เพราะอะไร เพราะอำนาจวาสนา เราสาวก สาวกะ ผู้ได้ขึ้น ได้ฟัง ผู้ที่อำนาจวาสนาน้อยก็เวียนไปกับเขา หมุนตามกระแสไป ไม่ใช่เป็นลักษณะของผู้นำ ลักษณะ ของผู้นำนะ จิตวิญญานมันต้องสร้างของเขมานะ ลักษณะผู้นำ เห็นไหม คุณิ อำนาจกฎหมายบังคับนะ อำนาจรัฐบาล อำนาจต่างๆ เราต้องทำตามกฎหมายนั้น อำนาจโดยธรรมนะ เราศรัทธา เรามีความเชื่อ ทำไมเรามีความเชื่อ เรามีศรัทธา ทำไมมันฟังธรรมแล้วมันกินหัวใจเราล่ะ มันกินใจนะ ฟังธรรมนี้ ธรรม สภาวะของธรรม

คุณิ เวลาเราเร้าร้อนขึ้นมา เราได้ความรุ่มเย็นเป็นสุข เราจะมีความสุข เห็นไหม นี่ก็เหมือนกัน จิตมันเร้าร้อน แล้วพอถ้าฟังธรรมไม่ค่อยเข้าใจนะ มันยิ่งเร้าร้อนเข้าไปใหญ่ อึดอัดขัดข้องไปในหัวใจ เลย แต่ถ้าธรรมเข้ากับจิตของเราจะ มันจะสลัดความอึดอัดอันนั้น มันจะปล่อยวาง มันจะเปลี่ยน แนวคิด เปลี่ยนความรู้สึก เห็นไหม

เด็กหรือความรู้สึกของเราในคนว่าทำไมเป็นอย่างนั้น ทำไมเป็นอย่างนั้น ถ้าได้ธรรมเข้าไป กล่อมเกล้า เห็นใหม่ เขาจะเปลี่ยนแปลงของเขา เพราะมันเปลี่ยนแปลงมาจากความรู้สึก เปลี่ยนแปลงมาจากความคิดจากภายใน ดูเราถนอมรักษา เราต้องการให้สังคมนี้มีความสุข แล้วความสงบในความสุขเป็นอย่างไร?

ก็มันมีกิเลส มันมีความต่อต้านในหัวใจ เพราะในหัวใจเขามันเบียดเบียนใจดวงนั้นอยู่แล้ว แต่เขาไม่แสดงออกมา ความคิดอย่างหนึ่ง การกระทำอย่างหนึ่ง ความรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง ความคิดของมนุษย์ต้องมีความปกปิดไว้ในหัวใจ เห็นใหม่ แต่ถ้าธรรมะมันจะเข้าไปชำระล้างเพราะอะไร เพราะธรรมะมันเกิดจากใจ ถ้าเกิดจากใจ ภาชนะที่ใส่ธรรมคือความรู้สึก

เราไปศึกษาตำรับตำรากัน อันนั้นมันเป็นทฤษฎีนะ คุณติ ทฤษฎี วิธีการต่างๆ มันแก้ไขอะไรได้ล่ะ ทฤษฎี เห็นใหม่ ความจำ ความรู้สึก เรารู้ไปหมดเลย คนนั้นเป็นเศรษฐี คนนั้นทำประกอบสัมมาอาชีพะนั่นร่ำรวย คนทำ.. ทำไปหมดเลย แล้วเราทำได้ใหม่ เราทำไม่ได้อย่างสภาวะแบบนั้น แต่ถ้าเราทำของเราเป็นความจริง เราทำของเราขึ้นมา ประสบการณ์ขึ้นมา ใจของเรามีขึ้นมา มันเห็นของมันขึ้นมา

นี่ความสุขก็เป็นอย่างนี้ มันเกิดมาจากใจ ความจริงมันเกิดมาจากหัวใจ เกิดจากความสัมผัส มันเห็นสภาวะธรรมอย่างนั้นแล้ว นี่การแสดงออกมาจากใจ ออกมาอย่างนี้ไง ออกมาจากความจริง ถ้าใจมันเป็นธรรมออกมาแล้ว มันเห็นสภาวะการเปลี่ยนแปลงของใจตั้งแต่ขั้นตอนขึ้นมา เห็นการเปลี่ยนแปลงนะ เพราะถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ มันเป็นอวิชชา มันเกิดมันตาย มีการเปลี่ยนแปลงแล้วมันจะไม่เกิดไม่ตาย มันจะหุดสั้นเข้ามา เพราะอะไร เพราะโศคาบันก็สั้นเข้ามา สกิทาคามีก็สั้นเข้ามา สั้นเข้ามาๆ ถึงที่สุดจนมันไม่เกิดไม่ตาย มันเป็นอย่างนี้ถึงเกิดตาย? มันเป็นอย่างนี้ถึงไม่เกิดไม่ตาย? มันจะไปอยู่ในหัวใจอย่างไรสภาวะธรรมอย่างนั้น?

แล้วพอไม่เกิดไม่ตายขึ้นมา ทำไมเทวดา อินทร์ พรหมเขาจะไม่รู้อย่างนี้ เขาไม่รู้เรื่องอริยัจจเขาก็เหมือนเรา เราสร้างคุณงามความดีของเรา เหมือนเราเศรษฐี มหาเศรษฐี เรามีตำแหน่งหน้าที่การ

งาน เรามีอะไรสมบัติมหาศาลเลย แต่เราก็ทุกข์ นี่ก็เหมือนกัน เขาก็ทำคุณงามความดีของเขา เขาไปเกิด เป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหมของเขา เขาก็ทุกข์ของเขา

แต่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ สวาก สวากะนะ นี้ใจรัตนตรัยของเรา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระสงฆ์พระอรหันต์จากหัวใจ เข้าใจถึงเรื่องการเกิดและการตาย เห็นไหม การกำจัดเชื้อไข การเกิด ทางความเป็นไป ความรู้สึกอันนี้มันละเอียดอ่อนมาก ในศาสนาพุทธเรานี้ประเสริฐมาก ประเสริฐตรง นี้ใจ ถึงว่าเทวดา อินทร์ พรหมยังต้องน้อมเคารพ เคารพเพราะอะไร เพราะใจมันประเสริฐ ใจมันเข้าใจ ถึงการเกิดและการตาย

เพราะเทวดา อินทร์ พรหมไม่เข้าใจการเกิดและการตาย แต่เกิดตายตามวาระ เกิดตายตามบุญ ตามกรรมของตัวเอง บุญกรรมของตัวเองขับเคลื่อนไปสภาวะแบบนั้นก็เกิดตายไปสภาวะแบบนั้น แต่ ก็ต้องเวียนตายเวียนเกิดแล้วไปเห็นด้วย เห็นการเวียนตายเวียนเกิดมันถึงได้ทุกข์ใจ เพราะอะไร มัน หมควาระมันต้องไปเกิดใหม่ เห็นไหม

ถึงว่าเคารพบูชา พยายามเคารพบูชาทำบุญกุศลขึ้นมาเพื่อต้องการผลอันนี้เหมือนกัน เพื่อ ต้องการให้แรงขับเคลื่อนนี้ไม่มี ให้มันไม่เป็นสมมุติ ให้มันเป็นวิมุตติ สมมุติมันต้องเวียนไปตามวัฏฏะ วิมุตติ วิวัฏฏะคือทำลายอันนี้ออกมาจากเชื้อไข

คูติ คูบ้านเรือนของเรา คูประเทศ หมู่บ้าน จังหวัด เห็นไหม เราเดินไป เราเดินทางเข้าจังหวัด นั้นออกจังหวัดนี้ เห็นไหม นี่ก็เหมือนกัน เราเดินทางไปในกามภ รูปภ อรูปภ จิตมันก็เวียนไป จิต นี้อันเดียวนี้แหละมันหมุนไปหมุนมา เห็นไหม หมุนเวียนไป เราเข้าจังหวัดนั้นออกจังหวัดนี้ เข้าตำบล นั้นออกตำบลนี้ เวียนไปเวียนมาอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด

แต่ถ้าเราถึงที่สุดแล้วเราไม่เวียนไป เราอยู่ของเราในปัจจุบัน จังหวัดก็อยู่อย่างนั้น วัฏฏะก็อยู่ อย่างนั้น แต่เราไม่ไปกับเขา มันมีสถานที่หนึ่งที่จิตนั้นมันเป็นความอยู่ตัวของมัน มันจะไม่ไปกับเขา ถึงนั้นแล้วมีอยู่นะ ถึงนี้มีอยู่ ความสุขมีอยู่ ไม่ต้องกลัวว่าทำถึงที่สุดแล้วจะไม่มีความรู้สึกอันนั้น ต้องมี

ดี มันถึงมีวิมุตติกับสมมุติไง สมมุติคือเรา สมมุติคือเวียนไปๆ แล้วเราศึกษาธรรม เราปฏิบัติธรรม เพื่อ!
เพื่อให้ใจมันเข้าใจในธรรมะ “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต”

จิตนี้จะเป็นธรรมนะ แล้วจะเข้าใจเรื่องต่างๆ เวลาครูบาอาจารย์ท่านพูด ไม่สงสัย เพราะเห็น
สภาวะแบบนั้น ไม่สงสัยเลย แต่เราสงสัย เป็นจริงไปได้อย่างไร เป็นจริงไปได้อย่างไร มันจะบอกว่า
“ไม่มีกาลไม่มีเวลา” สมัยพุทธกาลก็เป็นอย่างนี้ สมัยปัจจุบันยืนยันได้เลย เห็นไหม มาขอคนที่ซึ่งๆ
หน้าอย่างนี้ เพราะเคารพบูชาอย่างนี้ แต่เราไม่เข้าใจกันเอง

คูตี เวลาพวกฝรั่งเขามาวงในศาสนานะ บอก “ชาวพุทธนี่กบเผ่ากอบัว” เขาศึกษาทฤษฎีแล้ว
เขาเชื่อของเขา เขาพยายามประพฤติปฏิบัติของเขา เราอยู่กับเรา เราต้องการทำกับเรา ประเพณี
วัฒนธรรมก็ของเรา วัฒนธรรมของเราที่เข้ากันได้ เรายังปล่อย เราไม่สนใจ เห็นไหม กบเผ่ากอบัว

ถึงต้องพยายามฟื้นฟู ฟัน...ฟันความรู้สึก แล้วสิ่งที่มีคุณค่า สมบัติเป็นสมบัตินะ อริยทรัพย์เป็น
อริยทรัพย์นะ ความจริงเป็นความจริงนะ ความสุขความทุกข์เป็นเรื่องของเรา ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ เรา
หาความสุขจริงๆ ของเรา เรามีจุดยืนของเรา เราจะเป็นชาวพุทธโดยเนื้อหาระ เอวัง